

Enestegården Dalgaard.

Kilde: J. Jeppesen Jensen, Aalborg.

Karakteristisk for de såkaldte enestegårde er, at de allerede i fællesskabets tid – før udskiftningens tid – lå uden for landsbyen og havde deres jord for sig selv. I matriklerne udgør disse gårde da også altid selvstændige ejerlav.

Enestegården Dalgaard i Nautrup Sogn ligger i det sydøstlige hjørne af sognet. Gårdens dyrkede areal blev ved opmålingen i 1683 opgjort til 31 tønder land og matrikuleret for knap 4½ hartkorn.

Dalgaard har før reformationen hørt under Viborg bispestol, hvilket med ret stor sikkerhed kan udledes deraf, at gårdens landgildeydelse (fæsteafgift) bl.a. bestod af ¼ lægdsko, og denne ydelse var netop karakteristisk for bispens bønder, idet disse var lagt i lægd og årligt skulle præstere en vis andel i en ko at levere til biskoppen i Viborg. Dalgaard var således lagt i lægd med 2 gårde i Roslev og 2 i Harre Sogn.

Ved reformationens indførelse i 1536 røvede Christian 3. som bekendt alt kirkegodset i Danmark. Det blev derefter tillagt de respektive kongelige len. Kirkegodset i Salling blev lagt under Hald Slot, hvortil det hørte, indtil kongen i 1579 forærede det sammen med Spøttrup Hovedgård til en af sine ynglinge, den meklenborgske adelsmand Henrik Belov. Efter dennes død i 1606 blev kirkegodset i Salling året efter lagt under Skivehus Slot.

Til dette kirkegods hørte som nævnt Dalgaard. Gården findes første gang nævnt i Hald lens regnskab for 1541, hvor Jens Andersen var fæster. Den 8. januar 1617 fik Peder Thomsen fra Holmgaard i Gimsing Sogn af lensmanden på Skivehus, Christian Thott, fæstebrev på Dalgaard. Da gården, som det hedder i fæstebrevet, i langsommelig tid har været øde på såvel jord som bygninger, måtte Peder Thomsen være fri for at svare afgifter af gården i 3 år imod, at han i samme tidsrum lod den opbygge, ”så den derefter gavnlig og ustraffelig kan være”.

Peder Thomsen gjorde sig hurtig uheldig bemærket, idet han viste sig at være en stridbar natur, der ofte havde sammenstød med sine naboer. Allerede året efter, at han var kommet til Dalgaard, kom han i alvorlig konflikt med Toustrup bymænd, som havde nogle enge kaldet Sønderdal, der lå sydøst for Dalgaard. Skønt gården aldrig havde haft disse enge i brug, mente Peder Thomsen, at tiden nu måtte være inde til, som ny mand på egnen at prøve kræfter med naboerne. Det har måske også spillet en vis rolle, at han var fra en stor og god gård i det frugtbare Gimsing. Sagen blev indbragt for Harre Herredsting og senere for Viborg Landsting. Dommen gik ved begge instanser ud på, at Peder Thomsen for stedse var forbudt at komme i nævnte eng.

Søndag den 18. april 1619 kulminerede Peder Thomsens voldelige adfærd på en skæbnesvanger måde. Sammen med sin kone kom han den dag kørende fra Nautrup Kirke.

Da han kom i nærheden af hjemmet, så han at fårene gik på hans rugmark vesten for den høj på Toustrup Mark, som ligger vest for Toustrup-Nautrupvejen. Han gav tømmen til sin kone, hvorefter han løb hen til tjenestepigen Maren Veirum, der skulle vogte fårene.

To karle, der tjente på gården, som ligger sydøst for højen, overværede den efterfølgende begivenheds forløb, og vi lader deres vidneudsagn på Harre Herredstind fortælle. "Og der han kom til Maren Veirum slog han og for ilde med den lille pige, som tjente ham, slog han hende flere gange omkuld, og hun ham ham for Guds skyld, at han ville lade hende være, fordi fårene var gået i hans rug. Så gik hun derefter og hylede, kunne næppe gå og klagede sig hørligen." Pigen døde samme dag, og tirsdagen efter foretoges på åstedet det lovbeftalede ligsyn. I synsmændenes beretning heder der: "På hendes højre side på hendes ben og lår havde hun 14 sår og blåslag, og på hendes venstre side og lår havde hun 7 sår og blå slag". Der var med andre ord tale om Barbari og vold af en helt usædvanlig karakter.

For denne udåd blev Peder Thomsen på Harre Herreds Ting dømt fredløs. Han var, inden dommen faldt, flygtet fra det hele, og de lykkedes ham at undgå rettens forfølgelse indtil den 12. april 1620. Han blev da endelig fanget og sad i 10 dage i fangetårnet på Skivehus, indtil han den 22. april 1620 af Viborg Landsting dømdes til at miste sin hals. Det hedder herom i Skivehus Lens regnskab. "Blev anholden en fange ved navn Peder Thomsen i Dalgaard, som for drabssag blev henrettet. Var her i 10 dage, koster om dagen 10 skilling, er i alt 6 mark 4 skilling. Givet skarpretteren i Viborg for ham at rette 9 daler courant".

Den øde Dalgaard stod nu uden beboere, indtil den 1622 blev bortfæstet til Villads Poulsen i Bajlumgaard, som deres fader Poul Mikkelsen i mange år havde haft i fæste sammen med Villads Espersen. Da jomfru Johanne Lykke fra Eskær i 1612 slog sig ned på Bajlumgaard og samtidig gjorde den til en adelig sædegård, blev Poul Mikkelsen smidt ud, hvorefter han fæstede en mindre gård i Hjerk. Villads Espersen forblev på Bajlumgaard som Johanne Lykkes foged. Poul Mikkelsen havde en stor børneflokk, hvoraf flere af sønnerne havde fæstegårde i omegnen, ligesom nogle af døtrene var gift med fæstebønder. En af døtrene sad således som kone på Holmgaard i Sæby Sogn.

Med Villads Poulsens overtagelse af Dalgaard kom der i løbet af få år skik på tingene. At han utvivlsomt har været en dygtig landmand fremgår deraf, at han beholdt fæstemålet i 41 år til sin død i 1665, hvorefter hans kone Maren Andersdatter drev gården til 1675, da fæstemålet overgik til sønnen Anders Villadsen, der sad ved gården til 1685.

Efter Anders Villadsens død i 1685 overdroges fæstet af Dalgaard til Anders Nielsen, som boede der til sin død i 1733. Han efterfulgtes af sin søn Jens Andersen, der altid gik under navnet Jens Dalgssrd. Ved hans død i 1750 måtte man udenbys for at finde en ny fæster. Det blev Søren Sørensen fra Grinderslev. Han var gift med Maren Nielsdatter af Bysted Kær. De døde begge i oktober 1775, og de blev begravet 29. oktober 1775. De døde begge i oktober 1775, og de blev begravet 29. oktober 1775 sammen med deres 16. årige

søn Søren. Bemærkninger i kirkebogen er sjældne, men provst Tønnes Ravn i Nautrup anfører dog i kirkebogen ved denne lejlighed: "Mærkværdigt at Fader, Moder og Søn på én Dag blev begravne". Knap et år efter døde deres datter Anna Dorthea 18 år gammel. Tidligere var to af deres børn døde i ung alder.

Sønnen Niels Sørensen overtog efter forældrenes død fæstet af Dalgaard. Han var 1776 blevet gift med Gertrud Hansdatter, som var datter af Hans Eskildsen (Søren Nielsens gård). Hun døde 1788 i barselsseng kun 33 år gammel. Året efter ev Niels Sørensen gift 2. gang med Karen Pedersdatter, som døde 1806, 47 år gammel. Han giftede sig 3. gang 1809 med Johanne Pedersdatter fra Frammerslev. Det blev dette ægteskab., der kom til at danne grundlag for den navnlig i Salling udbredte Dalgaard slægt.

I juni 1839 skete der mellem Dalgaard i Nautrup og Lille Haugaard i Toustrup en art personudveksling. Den 6. juni viedes i Durup Kirke Peder Christian Nielsen fra Dalgaard og Ane Dorthe Jensdatter, der var født 1810 som datter af Jens Vistesens og Bodil Marie Laursdatter, Lille Haugaard.

Den 20. juni 1839 viedes i Nautrup Kirke Lars Jensen, søn af ovennævnte Visti Jensen og Bodil Marie Larsdatter – og Bodil Cathrine Nielsdatter af Dalgaard, født den 14. juni 1815 i Dalgaard. I dette ægteskab fødtes 12 børn, hvoraf 3 døde i ung alder. De ni børn fra Dalgaard, der jo ifølge datidens navneskik var døbt Larsen, fik 1905 bevilling med ret at føre slægtsnavnet Dalgaard. Herfra stammer den talrige og overordentlig stærkt udbredte slægt Dalgaard.

Den ældgamle gård forblev i slægtens eje til 1930'erne.

